

Den elarbetsansvariges roll

Vid arbete på elektriska starkströmsanläggningar, där det finns risk för att personal kan komma att skadas av el, ska skyddsåtgärder vidtas, så att arbetet kan utföras på ett elsäkert sätt. Bland elyrkesmän beror fyra av fem elolyckor på brister i de säkerhets- och försiktighetsåtgärder som ska utföras före arbetets igångsättande.

I många av dessa fall anses den elarbetsansvarige ha brustit i sin roll.

Därför är det i alla elorganisationer viktigt att klargöra vilka arbetsuppgifter, skyldigheter och befogenheter som ska följa med funktionen elarbetsansvarig.

På arbetsplatser där det finns en väl genomtänkt elsäkerhetsplanering, kompetenta och engagerade Elarbetsansvariga och där all personal rutinmässigt tillämpar och arbetar efter standarden för skötsel av elektriska anläggningar, SS-EN 50110-1, får risken för elolyckor anses som mycket liten. Tyvärr kan man bara konstatera att det i dag, 2005, är långt ifrån alla arbetsplatser där dessa kriterier är uppfyllda.

Personskador orsakade av el kan uppkomma vid strömgenomgång, genom verkan av ljusbåge, till följd av mekaniska krafter vid kortslutning eller genom en kombination av dessa.

- Strömgenomgång vid lågspänning kan medföra [wp1] skador på muskulatur, leder, njurar och störningar i hjärtrytmen, vilket kan leda till döden.
- Strömgenomgång orsakade av högre spänningar kan även leda till svårare brännskador på huden. Ljusbåge är ofta en följd av kortslutning, men kan även uppkomma om man öppnar en belastad frånskiljare.

Ljusbågen kan nå mycket höga temperaturer, många tusen grader C, vilken kan medföra omfattande brännskador.

En stor kortslutningsström orsakar dynamiska effekter på ledare, som genom sina rörelser kan skada personer som befinner sig i ledarens svängningsutrymme.

Eloolyckor leder ofta till fall, vilket kan innebära än svårare skador. Förutom de rent fysiska skadorna innebär nästan alltid elolyckor stora psykiska påfrestningar. Det är alla dessa skaderisker vi normalt benämner **ELFARAN!**

Om en elolycka inträffar ska den skadedrabbade alltid uppsöka sjukvård för läkarundersökning. Symtom kan visa sig timmar, månader eller år efter olyckan. Den skadedrabbade är ofta chockad och förstår ofta själv inte vikten av läkarvård. Vid strömgenomgång är det viktigt att EKG tas och den skadedrabbade bör kvarstanna minst ett dygn inom sjukvården för observation.

Alla som varit inblandade i en elolycka ska erbjudas krisstöd.

För att förhindra att personal utsätts för skador i samband med elarbete, måste lämpliga säkerhetsåtgärder vidtas.

I begreppet säkerhetsåtgärder kan man mycket väl inbegripa kompetens i form av utbildning, erfarenhet och kunskap om aktuell anläggning.

För arbetsgivaren utgör dessa kriterier en grund vid val av lämplig personal för det aktuella arbetet. Förutom kompetens så måste det också finnas en elsäkerhetsplanering.

Om denna planering ska vara skriftlig eller ej, beror bland annat på personalens kompetens och erfarenhet av arbetet som ska utföras, men naturligtvis även på arbetets komplexitet. Det måste dock påpekas att den som utför kopplingsåtgärd enligt ESA alltid ska medföra skriftlig förebild. Man kan konstatera, att vid många av elolyckorna har arbetet i förväg ansetts så enkelt att någon egentlig planering aldrig utförts.

En grund för planeringen kan utgöras av en riskbedömning, där det bland annat bör finnas uppgifter om vilka riskkällor som finns nära arbetsplatsen. Vem som ska utföra

planeringen beror även det på arbetets komplexitet och personalens kompetens och erfarenhet av liknande arbetsuppgifter. För enklare arbeten kan många gånger den personal som ska utföra arbetet, självständigt eller i samråd med arbetsledning, utföra planeringen.

En god planering bidrar både till ökad elsäkerhet och bättre lönsamhet!

Innan arbetet sätts igång ska skyddsåtgärder vara vidtagna på själva arbetsplatsen.

Exempel på åtgärder kan vara markering av arbetsplatsen, spänningslöshetskontroll, jordning och kortslutning samt skydd mot närbelägna spänningsförande delar.

Denna typ av åtgärder måste normalt utföras av personal på platsen. Det är viktigt att dessa skyddsåtgärder inte faller mellan "stolarna", det vill säga "jag trodde att Kalle hade...", eller att de helt enkelt glöms bort. Anläggningen ska inte heller kunna få spänningssättas av vem som helst i arbetslaget.

Därför har Elsäkerhetsverket i sina föreskrifter ålagt arbetsgivaren att utse en särskild person, som har till arbetsupp- gift att vidta skyddsåtgärder på arbetsplatsen. Denna funk- tion benämns Elarbetsansvarig både i föreskrifterna och i svensk standard.

Den Elarbetsansvariges arbets- uppgifter beror på vilket arb- ete som ska utföras och vilken eller vilka arbetsmetoder som ska tillämpas.

Arbetsuppgifterna är väl be- skrivna i europastandarden för skötsel av elektriska anlägg- ningar, som i Sverige är utgi- ven som SS-EN 50110-1.

Grundläggande arbetsupp- gifter för den Elarbetsansvarige är att se till att skyddsåtgärder vidtagits innan arbete igång- sätts och att allt arbete är av- slutat före tillkoppling.

Den Elarbetsansvarige ska även informera övrig personal på arbetsplatsen om förekom- mande riskkällor och vidtagna skyddsåtgärder,

Arbetsgivarens skyldighet är inte enbart att utse en person till Elarbetsansvarig. Minst lika viktigt är att se till att denna person har kunskap om hur elsäkerhetsarbetet på arb- etsplatsen ska fungera, vilka instruktioner som gäller och vilka skyddsåtgärder som ska vidtas.

Kort sagt: den som får arbets- uppgiften att vara Elarbets- ansvarig ska vara kompetent.

Självklart ska den Elarbets- ansvarige även ha befogenhe- ter som exempelvis gäller rät- ten att vidta åtgärder och fatta nödvändiga beslut som gäller säkerheten.

Men om man verkligen vill uppnå elsäkerhet på arbets- platsen, kräver det att den El- arbetsansvarige är engagerad och har ett intresse av att arbeta för elsäkerhet.

Med bristande intresse hjäl- per inga regler och anvisningar i världen.

En grov generaliser- ing av de elintensiva företagens organisa- tioner kan ge följande indelning:

Grupp 1.

I dessa organisationer finns det klara och väl kända rutiner för att utse Elarbetsansvarig.

Det råder aldrig, eller i vart fall mycket sällan, något tvivel om vem som har arbetsupp- giften att vidta skyddsåtgärder.

Den Elarbetsansvarige är utbildad i de regler som gäller och har förståelse av vikten för sin arbetsuppgift.

Arbetsledningen ger den Elarbetsansvarige stöd vad gäller elsäkerhetsplanering, resurser och befogenheter.

I dessa organisationer är ris- ken för elolyckor på grund av oaktsamhet mycket liten.

Grupp 2.

I dessa organisationer har arbetsgivaren pliktskyldigast skapat rutiner i enlighet med Elsäkerhetsverkets krav.

Arbetsgivaren har inte lyck- ats skapa förståelse för rutin- erna hos berörd personal.

Den Elarbetsansvarige kan många gånger vara den som arbetsledningen tycker är lät- tast att utse, den som protest- erar minst mot uppdraget.

Med rätt person som Elarbets- ansvarig kan man mycket väl erhålla en hög säkerhet, men med en likgiltig och oförstå- ende Elarbetsansvarig kan följderna bli katastrofala.

Grupp 3.

Är organisationer som saknar rutiner för att utse Elarbets- ansvarig. Ofta saknas även lämplig och aktuell utbildning hos personalen.

Även om någon i arbetslaget är ambitiös och driftig och arbetar på eget initiativ för en hög säkerhet så borgar inte detta för en tillförlitlig säker- het när elsäkerhetsplaneringen inte sker i samförstånd med arbetsledningen. I de allra flesta fall är elsäkerhetsarbe- tet lågt prioriterat i organisa- tioner inom grupp 3.

I grupp 2 och 3 blir elsäker- heten slumpmässig. Efter att ha studerat flera av elolyck- orna de senaste åren, är min uppfattning att de oftast in- träffar inom organisationer i grupp 2 och 3.

I organisationer som har bristande rutiner kring den Elarbetsansvarige, ökar risken för elolyckor.

När det gäller olyckor som trots allt inträffar i organisa- tioner inom grupp 1, ser man sällan någon fällande dom.

Här har Elsäkerhetsverket, åklagare eller domstol ofta bedömt, att olyckan var en **“ren olyckshändelse”**.

Det har inte funnits vare sig uppsåt eller oaktsamhet som orsak till olyckan, vilket är en förutsättning för att handlan- det ska anses som brottsligt.

Från och med 15 juni i år, finns en ny utgåva av standar- den SS-EN 50110-1, utgåva 2.

Den största förändringen är att många arbeten som tidi- gare klassats som arbete med spänning nu blir arbete nära spänning. Grunden för detta är att riskområdet för anlägg- ningar upp till och med 1000 V ändras från 200 mm till “ingen kontakt”.

Med nuvarande föreskrifter får arbete med spänning inte utföras som ensamarbete.

Detta medför att företag som kan tillämpa utgåva 2 av standarden blir konkurrens- kraftigare eftersom det inte krävs två personer på arbets- platsen för att utföra ett arbete nära spänning. Samtidigt kom- mer reglerna för arbete nära spänning, som hittills varit nära nog okända för många eltekniker, att få en allt större betydelse.

Kunskaperna om avskärm- ning och andra skyddsåtgärder för arbete nära spänning blir den närmaste tiden ett viktigt konkurrensmedel och kan mycket väl bidra till att öka elsäkerheten för yrkesmän.

Mats Jonsson